

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

2.1. พฤษศาสตร์พื้นบ้าน

1) ความหมายของพฤษศาสตร์พื้นบ้าน

คำว่า Ethnobotany (พฤษศาสตร์พื้นบ้าน) เป็นคำที่ Dr. John W. Harshberger นักพฤษศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัย Pennsylvania ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติศัพท์นี้ใช้เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ.1895 ในการเสนอผลงานต่อที่ประชุมทางด้านโบราณคดีของมหาวิทยาลัย Pennsylvania (วีระชัย, 2538) โดยให้ความหมายของ Ethnobotany ว่า “the use of plants by aboriginal people” (Harshberger, 1896 อ้างโดย Cotton, 1966) ซึ่งหมายถึง การศึกษาถึงพืชที่คนด้อยอารยธรรมและคนดั้งเดิมในท้องถิ่นได้นำมาใช้ประโยชน์ (วีระชัย, 2545)

ในประเทศไทยได้เริ่มใช้คำว่า “พฤษศาสตร์พื้นบ้าน” ครั้งแรกในการจัดสัมมนาระดับประเทศเรื่องพฤษศาสตร์พื้นบ้าน ระหว่างวันที่ 18 - 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 (ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเลขานุการคณะกรรมการสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534) โดย ศาสตราจารย์ ดร. เต็ม สมิตินันท์ และคณะได้ให้นิยามของ “พฤษศาสตร์พื้นบ้าน” ว่าหมายถึง การศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์จากพืชที่ได้สืบทอดกันมาแต่โบราณ ทั้งที่เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ตลอดจนใช้เป็นสัญลักษณ์ และความเชื่อถือต่างๆ รวมถึงวิธีการจำแนกแบบพื้นบ้าน ตลอดจนขั้นตอนการเตรียม และลู่ทางในการใช้พืชนั้นๆ

การเรียนรู้ในการนำพืชมาใช้ประโยชน์นั้นเป็นประสบการณ์จริงเพื่อการอยู่รอด วิธีการนำพืชมาหาชนิดมาใช้ได้รับการสืบทอดกันมาตลอดหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ความรู้และประสบการณ์เพื่อความอยู่รอดเหล่านี้ ที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานสืบทอดกันมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน จัดว่าเป็นภูมิปัญญาเฉพาะของชนแต่ละกลุ่ม เรียกว่า “ภูมิปัญญาพื้นบ้าน” (ชูศรี, 2548)

จากนิยามของพฤษศาสตร์พื้นบ้านนี้ อาจจะกล่าวได้ว่าพฤษศาสตร์พื้นบ้านเป็น การศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชด้านต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาศัยความรู้ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ในการศึกษา

2) แนวทางในการศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้าน

แนวทางในการศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านนั้น มีนักพฤษศาสตร์พื้นบ้านได้เสนอแนวทางในการศึกษาที่หลากหลาย เช่น

Pei (1988) กล่าวว่า พฤษศาสตร์พื้นบ้าน (Ethnobotany) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพืช ในแง่ของการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน (traditional knowledge) และประสบการณ์ในการใช้พืชของมนุษย์ ทั้งลักษณะของพืชเศรษฐกิจ พืชสมุนไพร และวัฒนธรรมการใช้พืช ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน Martin (1995) กล่าวว่าการศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านสามารถแบ่งได้เป็น 4 แนวทางหลัก คือ 1) การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืช 2) การศึกษาเชิงปริมาณของการใช้ประโยชน์ และการจัดการทรัพยากรพืช 3) การวางแผนการตลาดเพื่อประเมินประโยชน์ที่จะได้รับ ทั้งพืชปลูกเพื่อยารักษา และพืชเศรษฐกิจ 4) การประยุกต์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านนิเวศวิทยา และทรัพยากรพืชของชุมชน

วีระชัย (2538) กล่าวว่า ในปัจจุบันพฤกษศาสตร์พื้นบ้านมีวัตถุประสงค์ ในการศึกษา เป็นสองทางคือ เพื่อศึกษาทางด้านวิชาการและการอนุรักษ์ ส่วนอีกทางหนึ่งเพื่อแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับพืช โดยเฉพาะพืชที่ใช้ในการรักษาโรค

ชูศรี (2545) กล่าวว่า แนวทางในการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านอาจแบ่งได้ 3 แนวทางคือ 1) การศึกษาวิจัยพืชที่มีอยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ 2) การศึกษาพืชที่ชนเผ่า หรือชาวท้องถิ่นใช้เฉพาะ 3) การวิจัยเฉพาะด้านพืชในบางวงศ์ ซึ่งข้อมูลที่นักวิจัยรายงานมีทั้งข้อมูลทางโบราณคดี มานุษยวิทยา และทางพฤกษศาสตร์ ต่อจากนั้นเมื่อวิจัยเสร็จแล้วควรมีการถ่ายทอดความรู้ให้กว้างขวางแก่คนทุกระดับ และการวิจัยควรมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาพืช ตลอดจนการใช้สอยพืช

จากที่มีผู้สรุปและเสนอแนวทางในการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านข้างล้าต้น ทำให้ทราบว่า รูปแบบของการศึกษาเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเรื่องที่จะศึกษา ที่แตกต่างกันตามหัวข้อที่จะศึกษา แต่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืช โดยอาศัยความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ช่วย เช่น พฤกษอนุกรมวิธาน มนุษยวิทยา โบราณคดี และสถิติ เป็นล้าต้น (วิทยา 2549)

3) การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย

ประเทศไทยมีการจัดการสัมมนาระดับประเทศเรื่องพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ในโครงการแลกเปลี่ยนทรัพยากรห้องสมุดในสาขาพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน เมื่อวันที่ 18 - 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 โดยคณะกรรมการเอกลักษณ์แห่งชาติ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ ศ. ดร. เต็ม สมิตินันท์และคณะได้ให้คำจำกัดความความหมายของคำว่า “พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน” เป็นครั้งแรก ในขณะเดียวกัน ดร.ชูศรี ไตรสนธิ ได้เสนอแนวทางการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเป็นครั้งแรก และเสนอผลงานเรื่องผลไม้ที่ใช้เป็นผักในเชียงใหม่ โดยผลการสำรวจพบพืชที่ใช้ผลเป็นผักกว่า 30 ชนิด และให้รายละเอียดของพืชแต่ละชนิด ส่วนที่ใช้ พร้อมทั้งตำรับอาหารที่น่าสนใจของผักพื้นเมืองในการสัมมนาระดับประเทศครั้งนี้

ต่อมาในปี พ.ศ.2535 รัชดาพงษ์สัตยาพิพัฒน์ ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวม้งชาวในหมู่บ้านช่างเคียน จังหวัดเชียงใหม่ พบพืชอาหารและพืชที่ใช้ปรุงอาหาร 17 ชนิด พืชที่ใช้ทำอุปกรณ์ในการประกอบอาหาร 5 ชนิด พืชสมุนไพร 46 ชนิด พืชที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย 20 ชนิด และพืชเศรษฐกิจ 11 ชนิด (รัชดา, 2535)

นอกจากนั้น ปรัชญา (2536) ยังศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวม้งลาย หมู่บ้านแม่สาใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พบพืชที่ชาวม้งใช้ประโยชน์ 88 ชนิด แบ่งเป็นพืชอาหาร และใช้ประกอบอาหาร 20 ชนิด พืชสมุนไพร 41 ชนิด พืชที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ 12 ชนิด พืชเศรษฐกิจ 16 ชนิด และพืชที่ใช้ประโยชน์ทางด้านอื่นๆอีก 8 ชนิด ส่วนพืชที่น่าสนใจคือ กัญชง (*Cannabis sativa*) โดยนำลำต้นที่โตเต็มที่ตากแดดแล้วนำมาลอกเปลือกล้าต้น เพื่อนำเส้นใยมาปั่นเป็นเส้นด้ายทอเป็นผ้า ซึ่งเส้นใยที่ได้จะมีความเหนียวและทนมาก ในปัจจุบันเป็นที่นิยมกันมาก ควรมีการส่งเสริมให้มีการปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจต่อไป

หลังจากที่ได้เสนอแนวทางการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านแล้ว ชูศรี และคณะ (2538) ได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่ พบพืชที่ใช้ประโยชน์ถึง 291 ชนิด ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เป็นอาหาร สมุนไพร สร้างที่อยู่อาศัย และเป็นล้าต้นไม้ในประเพณีและความเชื่อ

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยนอกจากจะเป็นที่สนใจของนักพฤกษศาสตร์ชาวไทยแล้วยังเป็นที่สนใจของนักพฤกษศาสตร์ชาวต่างชาติอีกด้วย โดยในปี ค.ศ.1985 Anderson ได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าอาข่าในภาคเหนือของประเทศไทย พบการใช้พืช

สมุนไพรของชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายตามแนวชายแดนที่ติดต่อกับประเทศพม่า มีพืชสมุนไพรทั้งหมด 121 ชนิด และพบว่าแนวทางในการรักษาโรคของชาวอาข่ามี 4 วิธี คือ การรักษาโดยประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ การรักษาโดยพืชสมุนไพรพื้นบ้าน การรักษาโดยการฉีดยาจากหมอเถื่อนที่สามารถฉีดยาได้ และการรักษาโรคแผนใหม่

นอกจากนั้น Pake (1987) ได้ศึกษาสมุนไพรของชาวเขาเผ่าม้งในประเทศไทย พบพืชสมุนไพรมากกว่า 150 ชนิด จากการสอบถามจากหมอยาสมุนไพร 9 คน โดยมีพืช 20 ชนิด ที่หมอยาสมุนไพร 2 คนใช้เหมือนกัน

และเยาวนิตย์ (2535) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าต่างๆในเขตศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแก๋น้อย และหนองเขียว จังหวัดเชียงใหม่ พบพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งหมด 264 ชนิด

จิตติพร (2540) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านสะโงะ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบพืชที่ใช้ประโยชน์ 112 ชนิด ในปีเดียวกันนี้ พรอนันต์ (2540) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวลีซอ ในหมู่บ้านสามกุ่ม อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย พบพืชที่ใช้ประโยชน์ 83 ชนิด โดยแบ่งเป็นพืชอาหาร 36 ชนิด พืชสมุนไพร 15 ชนิด พืชที่ใช้เลี้ยงสัตว์ 6 ชนิด พืชเศรษฐกิจ 8 ชนิด พืชที่มีประโยชน์ด้านอื่นๆ 24 ชนิด

ต่อมา สันติ (2541) ศึกษาพันธุ์พืชที่ใช้เป็นยาดองเหล้าในภาคเหนือของประเทศไทยพบสูตรยาดองเหล้าทั้งหมด 91 สูตร ใช้พืชทั้งสิ้น 242 ชนิด สามารถ ตรวจสอบหาชื่อวิทยาศาสตร์ได้ 209 ชนิด และได้รวบรวมไว้ที่สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ 70 ชนิด

ในปีเดียวกัน จันทรรักษ์ (2541) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยลื้อ ชาวม้ง และชาวเย้าในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน พบตัวอย่างพืชที่ใช้ประโยชน์ 273 ชนิด แบ่งเป็นพืชอาหาร 98 ชนิด สมุนไพร 162 ชนิด พืชเศรษฐกิจ 11 ชนิด และพืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ 31 ชนิด

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าถิ่นในตำบลงพญาอ.บ่อเกลือ จ.น่าน พบพืชที่ใช้ประโยชน์ 41 ชนิด โดยจำแนกพืชตามลักษณะการใช้ประโยชน์ 5 ประเภท คือ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชใช้สร้างที่อยู่อาศัย พืชเศรษฐกิจ และพืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ (ไพศาล, 2544)

และในภาคใต้ของประเทศไทยระหว่าง ปี พ.ศ. 2544- 2547 มีการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการศึกษาพันธุ์พืชทั้งที่ชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม ใช้ประโยชน์ รวมทั้งพืชที่ใช้ในพิธีกรรม ผลการศึกษา พบพืชที่ใช้ประโยชน์จากทั้งสองกลุ่ม 123 วงศ์ 349 สกุล 477 ชนิด โดยเป็นพืชที่ชาวไทยพุทธใช้ประโยชน์ 390 ชนิด และชาวไทยมุสลิม 372 ชนิด โดยแบ่งตามการใช้ประโยชน์ได้ 6 กลุ่ม คือ พืชอาหาร 236 ชนิด พืชสมุนไพร 327 ชนิด พืชที่ใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัย 31 ชนิด พืชที่ใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ 21 ชนิด พืชที่ใช้สำหรับในพิธีกรรม 39 ชนิด และอื่นๆ 72 ชนิด (Upho, 2005)

2.2 ของป่า

1) ความหมายของ ‘ของป่า’

‘ของป่า’ ตามนิยามของกรมป่าไม้ หมายถึง ผลผลิตจากป่าทุกชนิดยกเว้นไม้ (กรมป่าไม้, มปป) สามารถจำแนกได้ 6 กลุ่ม ได้แก่ หน่อไม้ เห็ด สมุนไพร ผลไม้ป่า ผักป่า และสัตว์กินได้ อย่างไรก็ตาม ตามกฎหมายป่าไม้ ได้จำแนกของป่าออกเป็นสองประเภท ได้แก่ ของป่าหวงห้าม และของป่าไม่หวงห้าม

ของป่าหวงห้าม ได้แก่ ของป่าที่หายากและการเก็บหาเป็นอันตรายแก่ลำต้นไม้ และอนุญาตให้มีการเก็บหาโดยไม่ต้องขออนุญาตต่อกรมป่าไม้ในปริมาณจำกัดที่เพียงพอต่อการใช้สอยในครัวเรือน โดยให้มี

ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดปริมาณไม้ไว้ในครอบครองซึ่งของป่าหวงห้าม พ.ศ. 2531 ลงวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2531 ในการเก็บหาของป่าหวงห้ามเกินปริมาณกำหนดจะต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้เป็นรายๆ ไปตามหลักเกณฑ์กำหนดไว้ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 19 (พ.ศ. 2507) ว่าด้วยการเก็บหาของป่าหวงห้าม ซึ่งกฎกระทรวงดังกล่าว ได้กำหนดวิธีการเก็บหาไว้ในแต่ละชนิด เพื่อผู้เก็บหาจะไม่ทำอันตรายต่อลำต้นไม้และป่าไม้ โดยมีพระราชกฤษฎีกากำหนดของป่าหวงห้าม พ.ศ.2530 ขึ้น ใช้บังคับแก่ผู้ที่จะเก็บหาของป่าหรือมีของป่าไว้ในครอบครอง

ส่วนของป่าไม้หวงห้าม ได้แก่ ของป่าอื่นๆ ซึ่งไม่มีอยู่ในบัญชีท้ายประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้, มปป)

2) ประโยชน์ของของป่า

ของป่ามีประโยชน์หลายประการ ทั้งทางตรง คือการนำมาใช้ประโยชน์โดยตรง และทางอ้อม คือ ต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- 1) เป็นอาหาร
- 2) เป็นวัสดุสำหรับสร้างเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน
- 3) เป็นรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน และท้องถิ่น
- 4) ก่อให้เกิดการสร้างงาน ในด้านการเก็บหา การผลิต และการขนส่ง
- 5) สินค้าบางชนิดได้พัฒนาเป็นสินค้าส่งออก ทำรายได้ให้แก่ประเทศปีละประมาณ 300-500 ล้านบาท
- 6) ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หากมีการจัดการอย่างถูกต้อง

3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า

ของป่า เป็นทรัพยากรประเภทหมุนเวียน ที่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ ดังนั้นหากมีการจัดการให้ดี จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างสม่ำเสมอ และยั่งยืน (นิวัติ 2542) นอกจากนี้ป่ายังสามารถให้ประโยชน์หลายๆ อย่างแก่ ชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งป่าไม้ เกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคน กับป่า ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ (Byron และ Arnold, 1997)

1) **คนที่อาศัยอยู่ในป่า** ทำอาชีพล่าสัตว์ เก็บของป่าหรือทำไร่หมุนเวียน เป็นกลุ่มที่ต้องพึ่งพาอย่างมากในการดำรงชีวิต คนกลุ่มนี้เป็นคนพื้นเมืองในท้องถิ่น หรือชนกลุ่มน้อย

2) **คนที่อาศัยใกล้ป่า** คนประเภทนี้ จะทำเกษตรกรรม เช่นทำนา ทำสวนอยู่ใกล้กับป่า และมีการใช้ทรัพยากรจากป่า เช่น ฝืน อาหาร สมุนไพร เป็นลำดับ เพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน หรือเป็นรายได้เสริม นอกจากประโยชน์โดยตรงแล้ว คนกลุ่มนี้ยังได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากป่า คือ ได้รับธาตุอาหารจากป่า เพื่อใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งใบไม้ที่เก็บจากในป่าเพื่อใช้คลุมหน้าดิน หรือในรูปของมูลสัตว์ที่ได้จากการนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่า

3) **คนที่เกี่ยวกับกิจกรรมเชิงธุรกิจการค้า** ข้อแตกต่างจากสองกลุ่มแรกคือ คนกลุ่มนี้มีรายได้จากแรงงานที่ได้จากการพึ่งพิงป่ามากกว่าที่จะเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่าเพื่อเลี้ยงชีพโดยตรง ความสัมพันธ์ประเภทนี้พบมากในประเทศอุตสาหกรรม เช่น ชุมชนบทเล็กๆ ในประเทศออสเตรเลียที่ประชาชนมีรายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการค้าไม้ขาย

สำหรับประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในสังคมเกษตร ดังนั้นประชากรส่วนใหญ่ในชนบทจึงมีความสัมพันธ์กับป่าไม่อย่างลึกซึ้ง เช่น การเก็บหาของป่า การใช้ไม้ในการก่อสร้าง และทำเชื้อเพลิง และการใช้

ที่ดินป่าไม้เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกทางเกษตร เป็นลำดับ กล่าวได้ว่าการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์ของคนในชนบทส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ในแง่ของการพึ่งพิงของป่าที่เป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรป่าไม้ ในลักษณะการเก็บหาเองและซื้อมา เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครัวเรือน (วนิดา 2539)

2.3 การแบ่งกลุ่มการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพืช

พืชที่ใช้ประโยชน์โดยทั่วไปมักแบ่งกลุ่มตามความจำเป็นของการดำรงชีวิต หรือตามปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม แต่ทั้งนี้ก็มีการแบ่งกลุ่มที่แตกย่อยกลุ่มพืชที่ใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นตามกลุ่มหลักที่ได้กล่าวข้างลำดับ โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และลักษณะของการศึกษาที่จะนำข้อมูลการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพืชไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อยอดทางด้านอื่นๆ

ในการศึกษาครั้งนี้ได้จัดแบ่งกลุ่มการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพืชโดยดัดแปลงจากมาตรฐานการจัดแบ่งกลุ่มพืชใช้ประโยชน์ (Economic Botany: data collection standard) ของ Cook (1995) ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- ก. พืชอาหาร
- ข. พืชสมุนไพร
- ค. พืชเศรษฐกิจ
- ง. พืชใช้สอย
- จ. พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ

นอกจากนี้ในกลุ่มของพืชสมุนไพรยังสามารถแบ่งกลุ่มย่อยลงไปได้อีกตามวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งพืชสมุนไพรออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่

- ก. สมุนไพรใช้รักษาโรคสำหรับมนุษย์ (ภายในและภายนอกร่างกาย)
- ข. สมุนไพรใช้สำหรับสัตว์คือพืชสมุนไพรที่ใช้รักษาอาการป่วยในสัตว์
- ค. สมุนไพรการเกษตร คือ สมุนไพรที่มีวัตถุประสงค์การใช้หลัก เพื่อเพิ่ม หรือ ส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร

ง. สมุนไพรพืชพิษ คือ มีวัตถุประสงค์การใช้เพื่อฆ่า ทำลาย หรือยับยั้งการเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิต แต่ไม่มีจุดประสงค์หลักเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

จ. สมุนไพรพิธีกรรม คือ สมุนไพรที่ใช้ โดยมีความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ใช้พอกติดตัว เพื่อป้องกันงู หรือพอกติดตัวเพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ

- ฉ. สมุนไพรประโยชน์อื่นๆ